

การพัฒนาแนวทางชุดการท่องเที่ยวเรื่องเล่าเชิงสร้างสรรค์ ชุมชนท่าสาป จังหวัดยะลา
Development of a Set of Guidelines for Creative Storytelling Tourism,
Tha Sap Community, Yala Province

สกวรัตน์ บุญวรรณ

Sakawrat Boonwanno

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

Corresponding Author, Email: Sakawrat.b@psu.ac.th

Received: 2024-7-25; Revised: 2024-9-27; Accepted: 2024-9-30

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาแนวทางชุดการท่องเที่ยวเรื่องเล่าเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้พื้นที่ศึกษาคือชุมชนท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ใช้เทคนิคการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) กับกลุ่มชุมชนในปฏิบัติการวิจัยมีกลุ่มเป้าหมายจำนวน 30 ท่าน โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มเชิงสร้างสรรค์ (AIC) และแบบบันทึกภาคสนาม (Field Note) ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์และแนวคิดที่นำมาใช้ทั้งแนวคิดเรื่องเล่า และแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากนั้นนำข้อมูลมาจัดเป็นระบบและการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ผลการศึกษาพบ 2 มิติ ดังนี้มิติที่หนึ่ง การสำรวจกิจกรรมการท่องเที่ยวผ่านเรื่องเล่าชุมชนเพื่อจัดหมวดหมู่ การวางแผน ออกแบบกิจกรรมแก้ไขและทำการยืนยันผลของข้อมูลจนได้ข้อสรุปจัดทำเรื่องเล่าชุมชน ตามแผนดำเนินการ มิติที่สอง การพัฒนาการเล่าเรื่องชุมชนเป็นชุดเครื่องมือภายใต้แนวคิด Thasap: Storytelling Towards Creative Tourism Management สามารถนำเรื่องราวของชุมชน มาออกแบบเรื่องเล่าเชิงสร้างสรรค์ นวัตกรรมให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักวิถีชุมชนมากยิ่งขึ้นนำมาจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ออกแบบผ่านเครื่องมือ 3 ชั้น ได้แก่ 1) เส้นทาง (Route) การท่องเที่ยวในชุมชนประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ จุดเด่น และสถานที่ของชุมชน การท่องเที่ยว 2) สื่อ (Alphabet Creative Tourism) ทางวัฒนธรรมในรูปแบบตัวอักษรเรื่องเล่า เรื่องราวของชุมชนท่าสาป และ 3) โปรแกรม (Travel Program) การท่องเที่ยวครึ่งวัน (Half day) และแบบเต็มวัน (One day) เป็นการเพิ่มโครงสร้างกิจกรรมในพื้นที่ ตอบโจทย์และสามารถหนุนเสริมเรื่องนโยบาย เศรษฐกิจ มุมมองมิติใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อการเข้ามาเพื่อเรียนรู้วิถีคุณค่าของชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนาแนวทาง, การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, เรื่องเล่าชุมชน, ชุมชนท่าสาป

Abstract

This research aims to study the development of a storytelling creative tourism set of guidelines using the study area of the Thasap community, Mueang district, Yala province. The research technique was used with a community group of 30 people. The tools used were interviews, creative group discussions (AIC), and field notes, covering the objectives and concepts used in both storytelling and creative tourism concepts. The data were then organized and analyzed using content analysis, and presented using descriptive analysis. The results of the study found 2 issues: Dimension 1: Exploring tourism activities through community stories to categorize, plan, design activities, edit, and confirm the results of the data until the conclusion was reached to create community stories according to the action plan. Dimension 2: Developing community stories as a toolkit under the concept of ThaSap: Storytelling towards creative tourism management. can use community stories to design creative stories, innovations for tourists to learn more about the community's way of life, and to organize a creative tourism program design using 3 tools: 1) Routes: Community tourism consists of important tourist attractions, highlights, and community locations. Tourism 2) Media (Alphabet Creative Tourism) in the form of letters, and stories, of the Tha Sap community and 3) Travel Program, half-day and one-day tourism, to increase the structure of activities in the area, respond to and support policies, economics, and new perspectives for tourists to come and learn about the community's values.

Keywords: Guidelines Development, Creative tourism, Community stories, Tha Sap community

บทนำ

การท่องเที่ยวที่มีการใช้ฐาน “วัฒนธรรม” ถูกนำมาขยายต่อยอดกับการพัฒนาประเทศโดยใช้ทุนของชุมชนซึ่งถูกผลักดันเป็นแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ดังที่กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2566) มีการกล่าวว่าการท่องเที่ยวของประเทศไทยนั้นต้องเน้นเรื่องคุณค่าของสินค้าและบริการ การท่องเที่ยวที่ยกระดับองค์ความรู้และนวัตกรรม (Innovation) ควบคู่ไปกับการพัฒนาจุดแข็งหลากหลายด้าน ทั้งในส่วนของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า (Product) เพื่อส่งเสริมบริการทางการท่องเที่ยวและตอบสนองพฤติกรรมความต้องการและกลุ่มทางเลือกใหม่กับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ต้องรองรับกับคนหลายช่วงวัย (Generation) มากยิ่งขึ้น ซึ่งสุภัทรา สังข์ทอง และคณะ (2564) มองว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวต้องมีการสร้างให้น่าสนใจและต้องได้รับประสบการณ์ทางการท่องเที่ยว (Authentic experience) และต้องมีการผลิตสินค้าบริโภคกับการพัฒนากลุ่มทางการท่องเที่ยวและการจัดหน่วยบริโภคผ่านการต่อยอดของกลุ่มเพื่อสร้างความแปลกใหม่ของพื้นที่ร่วมด้วย

กิจกรรมที่มาจากฐานของชุมชนจึงเป็นส่วนสำคัญกับการผลักดันกับการขับเคลื่อนอีกทั้งการจัดทำสื่อในการเก็บข้อมูลเพื่อการเพิ่มจุดขายประชาสัมพันธ์เพื่อแสดงถึงเหตุการณ์ของวิถีชีวิตที่ช่วยหนุนเสริมผลกระทบของชุมชน ผ่านมุมมองอื่น ที่แตกต่างกันสามารถช่วยให้การจัดการทั้งภายในและภายนอกชุมชนทั้งด้านจิตใจ จิตวิญญาณและการหนุนเสริมการมีส่วนร่วมประกอบกับเรื่องของความศรัทธาของวิถีชีวิตร่วมด้วย ดังเช่น กัญญารินทร์ ไชยจันทร์ (2566) เล็งเห็นว่าประโยชน์ที่สำคัญทางการท่องเที่ยวต้องเข้าใจง่าย อีกทั้งต้องมีการส่งเสริมการผลิตสินค้าของชุมชนที่สามารถนำไปใช้และต่อยอดแผนกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้เมื่อกลับจากแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนท่าสาป จังหวัดยะลา ตั้งอยู่บริบทพื้นที่ชายแดนใต้พบการส่งเสริมทางการประชาสัมพันธ์ในพื้นที่พบได้เพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับศักยภาพของพื้นที่ ผู้วิจัยพบว่าจุดเด่นของพื้นที่สามารถพัฒนาต่อยอดจากเรื่องเล่าของพื้นที่ศึกษาที่มีความโดดเด่นทั้งเรื่องประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ศาสนา พิธีกรรม เทศกาล ประเพณี สิ่งแวดล้อม เป็นต้น จัดเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรม การผลิตสื่อ โปรแกรมทางการท่องเที่ยวผ่านเรื่องเล่าชุมชนจึงช่วยยกระดับการสร้างรายได้เสริมและคุณค่าความหมายใหม่ให้กับพื้นที่

ภาคสนาม (Filed Work) พบว่าสิ่งต่อยอดผ่านมุมมองทางการท่องเที่ยวและแสดงตนของชุมชนคือ การถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนนำมาจัดเก็บเป็นรูปแบบทางการท่องเที่ยว ที่แฝงไว้ซึ่งเรื่องเล่าผ่านสื่อของชุมชนซึ่งเทคนิควิธีการนี้เป็นการวิจัยผ่านรูปแบบการบรรยายหนึ่งกลยุทธ์เรื่องการศึกษาวิถีชีวิตในการถูกเล่าซ้ำกับลำดับเหตุการณ์ของการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของชุมชนและผู้เข้าร่วมประสานกัน (Clandinin and Connelly, 2000) เรื่องเล่าจำเป็นต้องสัมพันธ์กับเหตุการณ์ของชุมชนที่ต้องถ่ายทอดออกมาร่วมด้วย ดังทัศนะของสุรพัสตร์ ภัทธานนท์อุทัย (2561) แสดงทัศนะว่าการเล่าเรื่องนั้นต้องแสดงถึงจิตใจและพลังข้อคำนึงถึงฉากประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ช่วงเวลา (Time) สถานที่ (Location) ร่วมด้วยที่ต้องแสดงถึงการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) มากขึ้นของผู้มาเยือนทั้งการศึกษา อารมณ์ และการมีส่วนร่วมของสถานที่ทั้งส่วนเรื่องของวัฒนธรรมการดำรงชีพและผู้คนที่น่าสนใจ ผนวกกับการผลักดันทางการท่องเที่ยวกับชุมชนท่าสาปผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกับพื้นที่บนหลักของการวิจัยเป็นฐาน จะช่วยผลักดันให้มีการนำเสนอโจทย์ของการท่องเที่ยวอย่างตรงจุดซึ่งผู้วิจัยได้มีการประชุมกลุ่มกับชุมชนกับการตั้งศักยภาพ ผ่านการปฏิบัติการวิจัยร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวเพื่อการแก้ปัญหาอย่างตรงจุดตามแนวทางของ Tashakkori and Creswell (2007) กับการศึกษาการถ่ายทอดความสำคัญเพื่อมุ่งไปสู่ปัญหาอย่างแท้จริงผ่านการเชื่อมโยงการแสดงผลทางออกของวัฒนธรรมโดยเฉพาะเอกลักษณ์เฉพาะตัวของตนเองเพื่อความรู้สึกร่วมกัน (Unesco, 2008)

จากข้อคำนึงถึงปัจจัยเชิงประวัติศาสตร์กับพื้นที่ชุมชนและช่องว่างของศักยภาพในการจัดการองค์ความรู้ในพื้นที่ (Gaps of Knowledge) ในการประกอบสร้าง (Construction) ชุดข้อมูลในการเพิ่มมูลค่าผลผลิตชุมชน และโครงสร้างทางสังคมผ่านการสร้างความสัมพันธ์กับการสร้างกลุ่มพลังทางสังคมเป็นเรื่องเล่าดังกล่าวและการสืบสานอัตลักษณ์ชุมชนท่าสาป จากการพัฒนาทั้งสองฝ่ายคือฝ่ายคนในชุมชนสามารถเล่าเรื่องราวของชุมชนตนเองจากเครื่องมือ และกลุ่มคนภายนอกสามารถเข้าใจซึมซับความเป็นชุมชนท่าสาปมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นเงื่อนไขของการยกระดับที่สำคัญกับการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมอาชีพเสริมในครัวเรือนจากต้นทุนทางวัฒนธรรม โดยอาศัยการจัดระบบทางการท่องเที่ยวให้เกิดเป็นจุดแข็งเพื่อการต่อยอดขับเคลื่อนแผนภายใต้หลักภายใต้การวิจัยและพัฒนา R&D (Research and Development) เป็นสิ่งจำเป็น

สำหรับการทำโครงการวิจัยผ่านการรวบรวมเทคนิคและวิธีการผ่านการสร้างแรงกระตุ้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นแหล่งเรื่องเล่า แหล่งเรียนรู้ ซึ่งตรงกับเป้าหมายแกนหลักเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันกับการขับเคลื่อนแผนงานวิจัย กลุ่มผู้สูงอายุกับการพัฒนากลุ่มของตนเอง กลุ่มวัยกลางคนเพื่อการต่อยอดแผนกิจกรรมในรูปแบบหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่ง Brundtland (1987) กล่าวว่าแผนพัฒนาที่สำคัญต้องตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลังด้วยซึ่งเป็นกรอบของการวิจัยของการนำไปใช้ประโยชน์ต่อยอดแผนกิจกรรม นอกเหนือจากผลการศึกษาที่ได้ผลผลิตภาคสนาม (Prototype) อีกทั้งเป็นการส่งเสริมเป้าหมายที่ 16 ตามกรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งเรื่องของสังคมที่สงบสุขให้มีกรอบของการเสริมสร้างประสิทธิภาพ ความรับผิดชอบ และครอบคลุมถึงการขยายตัวของเมืองให้ครอบคลุมเสริมสร้างความเข้มแข็งของพื้นที่ทำสาปเป็นต้นแบบให้ชุมชนอื่นประยุกต์ต่อยอดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการพัฒนาแนวทางชุดการท่องเที่ยวเรื่องเล่าเชิงสร้างสรรค์ ชุมชนท่าสาป จังหวัดยะลา

การทบทวนวรรณกรรม

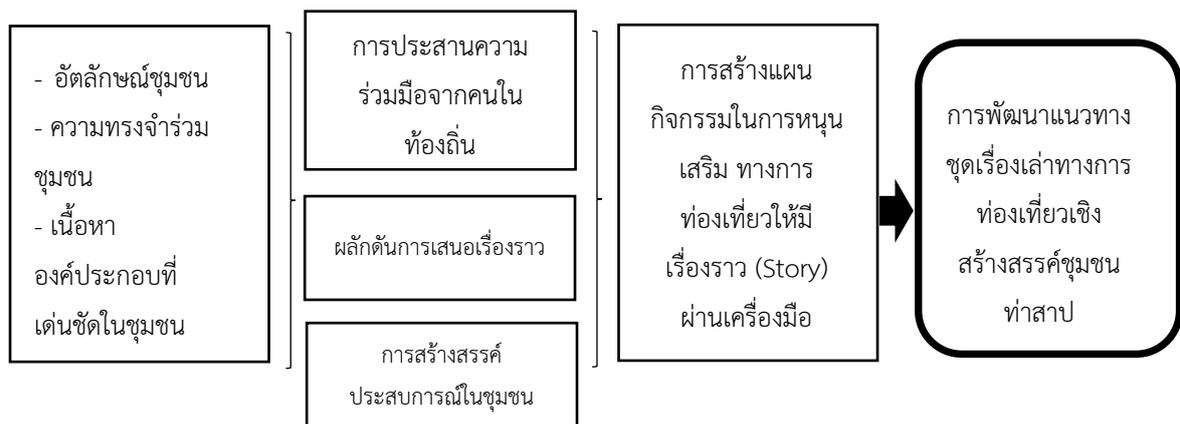
การทบทวนวรรณกรรมผ่านกรอบการวิจัยและพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านเรื่องเล่าชุมชนชุมชนท่าสาป จังหวัดยะลา มีการออกแบบกรอบแนวคิดการวิจัยตามวัตถุประสงค์กับการศึกษาร่วมกับการศึกษาเทคนิค วิธีการและแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 2 แนวคิด 1) แนวคิดเรื่องเล่า (Narrative) และแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องเล่า (Narrative Approach) เป็นอธิบายองค์ประกอบซึ่งมีการแยกเรื่องเล่าเรื่ององค์ประกอบที่นำมาปรับใช้กับงานวิจัยได้ดังนี้ 1) โครงสร้างการเล่าเรื่องหรือโครงเรื่อง (Narrative structure or plot) 2) จะมีการเปิดเรื่องกับการเล่าสิ่งสำคัญของชุมชน (Beginning) ไปจนถึงตัว 3) ละครในชุมชน (Character) 4) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน (Stakeholders) ที่อยู่กับการผลักดันและสิ่งที่น่าสนใจของจุดศูนย์กลางทางการท่องเที่ยวแต่จุดที่นำมาเสนอ 5) ออกแบบ (Theme) 6) การนำฉาก (Setting) ที่มีการนำเสนอเรื่องยุคสมัย ระยะเวลา สถานที่ของชุมชน และ 7) สัญลักษณ์ (Symbol) คือการกำหนดตัวแทนของสถานที่ Currie (2010) อีกทั้งทัศนะขององค์ บรรจุน (2567) ที่กล่าวว่าภารกิจปิดช่องว่างของเรื่องเล่าผ่านอัตลักษณ์ชุมชนนั้นต้องมีกระบวนการสร้างความทรงจำร่วมและการที่ต้องทำความเข้าใจกับบริบทที่จะศึกษาไปพร้อมกัน ซึ่งเรื่องเล่าจะต้องแสดงให้เห็นถึงการเคารพและเพิ่มมูลค่าเพิ่มด้วย (Value Added) ที่สามารถสร้างแรงดึงดูดและคุณค่าต่อการเข้าถึงและจัดโปรแกรมทางการท่องเที่ยวได้ ปานรดา วรรณประภา และสุนทร วรรณ (2567) มองว่าความเชื่อเรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการยกระดับที่สำคัญแต่ต้องมีการฟื้นฟู การอนุรักษ์กระตุ้นจิตสำนึกร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งร่วมด้วยซึ่งเรื่องเล่าที่มีคุณค่าต้องดึงเอาเอกลักษณ์ท้องถิ่นมาเป็นจุดขาย

2. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นสิ่งที่พยายามทำความเข้าใจและค้นหาความหมายของโครงสร้างการพัฒนาชุมชนมีพันธะในเรื่องของการสร้างสรรค์ร่วม (Co-Creation

หรือ Co-Makership) ซึ่งสุดแดน วิสุทธิลักษณ์ (2558) ได้มีมุมมองถึงการเชื่อมโยงในการผลิตหรือยกระดับ การจัดการท่องเที่ยวต้องมีการประสานความร่วมมือจากคนในท้องถิ่นร่วมด้วย เพื่อเป็นการสร้างสรรค์ ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวทั้งการผนวกเรื่ององค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของชุมชน การบริการ และประสบการณ์ของผู้ผลิต ซึ่งต้องมีแนวคิดเกี่ยวพันกันกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อีกทั้งจรรยา สุพรรณ (2565) มีผลวิจัยที่มองว่าการประยุกต์ใช้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นจำเป็นต้องมีการดึงศักยภาพ และการให้ความสำคัญกับทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ (Creative Intangible Asset) ทั้งการนำชุดข้อมูลทั้ง ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ แหล่งชุมชนมาปรับใช้ อีกนัยยะกิจกรรมในการกระตุ้นเศรษฐกิจ ดึงงานศึกษาของธ นาวดี ปิ่นประชาพันธ์ (2564) ที่มีทัศนะว่าการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่ออนุรักษ์ วัฒนธรรมนั้น จำเป็นที่จะต้องมิจิจกรรมที่จำเพาะเจาะจงที่แสดงออกของพื้นที่เป็นสำคัญเพื่อเป็นการแสดง ตัวตนของกลุ่มคนในพื้นที่ ซึ่งกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มักพบช่องว่างทางงานศึกษาในการบูรณา การในเรื่องของการมีกิจกรรมระดับ ทว่ายังคงขาดการเสริมสร้างกิจกรรมในพื้นที่ ดังนั้นงานศึกษาชิ้นนี้เป็นการ ออกแบบการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมจากแนวคิดการพยายามให้นักท่องเที่ยวซึมซับ เรียนรู้ เข้าใจวิถีชุมชนทำ สาปนำเสนอจุดแข็งที่ได้ประชุมกลุ่มกับชุมชน และการคัดเลือก (Collect Data) ที่เป็นจุดเด่นในมายืนยันและ ทำการออกแบบเป็นกรอบการศึกษารูปแบบทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ซึ่งเป็นการวิจัย ส่งผลทั้งปัจจัย ทางตรงและทางอ้อมกับชุมชนทั้งได้เรียนรู้การพัฒนาทางวัฒนธรรมท้องถิ่น รายได้เสริมซึ่งเป็นการออกแบบ การท่องเที่ยวแบบผสมผสานแผนการบูรณาการความรู้ในเชิงปฏิบัติ (Workshop) และการมีส่วนร่วมกับชุมชน ซึ่งผู้วิจัยมีการสรุปกรอบแนวคิดเป็นแผนภาพเป็นกรอบแนวคิดกับการวิจัย ดังภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย (2567)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เน้นระเบียบการศึกษาแบบ เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อีกทั้งการเก็บข้อมูลวิจัยโดยใช้กระบวนการค้นทางเลือก (Post-

Positivism) ที่มีความสนใจที่เกี่ยวกับทางสังคม (Social setting) การตีความ (Interpretation) และการทำความเข้าใจกับการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Interaction) อีกทั้งกระบวนการ (Process) ทางสังคมที่อธิบายผลของการศึกษาผ่านสิ่งที่สนใจและการปฏิบัติของสิ่งที่ทำวิจัย (Cohen and Morrison, 2000) อีกทั้งเป็นแผนดำเนินงานผลการศึกษาได้แนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านเรื่องเล่าของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายชุมชนท่าสาป จังหวัดยะลา โดยการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เป็น นายกเทศมนตรีตำบล เจ้าหน้าที่ภาครัฐ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาทางการท่องเที่ยว จำนวน 30 ท่าน เน้นเกณฑ์การคัดเลือกคุณสมบัติตาม Patton (1990) ที่กล่าวว่าแหล่งความรู้ (Information-rich cases) ของผู้ถูกสัมภาษณ์ต้องคัดจากประสบการณ์เกี่ยวเนื่องกับชุมชน และผู้วิจัยต้องสามารถเรียนรู้และตอบโต้กับเป้าประสงค์กับงานศึกษาได้อย่างตรงจุด

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi- Structure) 2) แบบบันทึกภาคสนาม (Field note) และ 3) แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) เทคนิควิธีการปฏิบัติการเทคนิคกระบวนการประชุมอย่างสร้างสรรค์ (AIC) ผ่านกระบวนการระดมสมองร่วมกับชุมชนในการพัฒนาออกแบบโปรแกรมทางการท่องเที่ยว สร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่เก็บมาด้วยและการสัมภาษณ์มีการยืดหยุ่นตามสถานการณ์ของผู้สัมภาษณ์ ซึ่งข้อมูลที่ได้สามารถตรวจสอบ (Cross check) เพื่อเป็นการยืนยันและตรวจสอบเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ มีการทดสอบแบบสัมภาษณ์ในการทดลองกับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกันเพื่อยืนยันความถูกต้องของเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อแสดงความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Credibility) ซึ่งสามารถสะท้อนกรอบการอ้างอิงทางความคิดใหม่ได้ (New Frame of Reference) ในเรื่องยืนยันชุดข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือจากการพัฒนาตามโครงสร้างวัตถุประสงค์ทั้งกรอบของข้อมูลจากเอกสาร บทความวิจัย บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์นำมาเป็นกรอบ เป็นต้น รวมทั้งข้อมูลภาคปฏิบัติการ การลงพื้นที่ภาคสนาม (Field Work) ด้วยการสัมภาษณ์ในประเด็นศักยภาพชุมชน เรื่องเล่าชุมชน (Narrative) ของการจัดประชุมกลุ่มเชิงสร้างสรรค์ (AIC) เพื่อหาทิศทางของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผ่านกิจกรรมการวิจัยและพัฒนาโดยร่วมออกแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับชุมชนให้เป็นรูปธรรม

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้ใช้การเก็บข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ที่หลีกเลี่ยงเนื้อหาที่สื่อถึงความขัดแย้งและละเอียดอ่อน มีการคำนึงถึงถึงจรรยาบรรณนักวิจัย จึงมีการพิทักษ์สิทธิกลุ่มเป้าหมายกับการทำวิจัยโดยการแสดงใบตรวจสอบจริยธรรมที่ผ่านการรับรองการวิจัยในมนุษย์ โดยได้รับใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ระดับวิทยาลัย จากวิทยาลัยพยาบาลราชชนนี นครศรีธรรมราช เอกสารรับรองเลขที่ E-03/2566 อีกทั้งมีการชี้แจง

วัตถุประสงค์วิธีการดำเนินการวิจัย และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถตั้งข้อสงสัยเกิดข้อสอบถามตลอด การสัมภาษณ์และจัดเวทีอีกทั้งมีการปกปิดแหล่งข้อมูลอย่างเคร่งครัด ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายให้กับบุคคล และองค์กร

การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล

เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มซึ่งได้ข้อมูลผ่านการรวบรวมในประเด็นตามกรอบ วัตถุประสงค์เชิงเนื้อหาทั้งการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ของชุดข้อมูลที่มีความ หลากหลายในการพิจารณาเงื่อนไขของเวลา บุคคล และสถานที่ รวมทั้งนำการสังเกตการณ์มีส่วนร่วมกับการทำ กิจกรรมรวมทั้งปรากฏการณ์จากการลงพื้นที่ภาคสนามร่วมด้วยนำมาจัดหมวดหมู่ข้อมูลเป็นลำดับขั้น การจัดลำดับความสำคัญของเนื้อหา และนำมาจัดระเบียบนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) แนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งมีรายละเอียดดำเนินการวิจัย อีกทั้งแผนสรุป การดำเนินการวิจัยผ่านเทคนิคการวิจัยและพัฒนา Research and Development (R&D) เลือักใช้กรอบ Th.Balamans (1979) ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาที่เป็นลำดับขั้นตอนบนหลักการวิจัยจนกระทั่งได้นวัตกรรม (Innovation) ตามลำดับขั้นซึ่งผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบในการได้การท่องเที่ยวผ่านเรื่องเล่าชุมชนผ่านวงจร กระบวนการวิจัยประกอบด้วยขั้นตอน R1 การออกแบบการวิจัยร่วมกับชุมชน D1 พัฒนาแผนวิจัยการจัดทำ แผนโครงการ R2 การนำเสนอแผนที่ได้ร่วมกับชุมชน และ D2 การพัฒนาตามกรอบแผนดำเนินงานได้แนว ทางการท่องเที่ยวนำมาใช้กับชุมชน ดังนี้

R1 (Research 1) = กระบวนการวิจัยเป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนท่าสาปทั้งแนวคิดที่ใช้ใน การศึกษา เอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งภาคสนามผลที่ได้รับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ในการตั้ง ศักยภาพของชุมชน และทำการจัดหมวดหมู่ออกแบบกลุ่มการท่องเที่ยว

D1 (Development 1) = การออกแบบและพัฒนาเป็นการนำแผนการท่องเที่ยวในการจัดกลุ่มนำมา นำเสนอเป็นเรื่องเล่า พัฒนาออกแบบให้เป็นแผนของการรับรู้ทางการท่องเที่ยว เป็นชุดเครื่องมือเรื่องเล่ากับ กลุ่มนักท่องเที่ยวทำการตรวจสอบนำเสนอแผนดำเนินงานกับชุมชน

R2 (Research 2) = การนำเสนอแผนวิจัยร่วมกับชุมชนเป็นระยะเพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบที่เหมาะสม และเป็นชุดกับการนำเสนอทั้งเรื่องของเส้นทางการท่องเที่ยว สื่อการรับรู้ผ่านตัวอักษรบนพื้นที่ และโปรแกรม ทางการท่องเที่ยวแบบครึ่งวันและเต็มวัน ผ่านการระดมสมองร่วมกับชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับพื้นที่

D2 (Development 2) = ในวงจรการพัฒนาเสมือนการยืนยันข้อมูลและปรับปรุงต้นฉบับตาม ผลการวิจัยและวัตถุประสงค์ผ่านการศึกษา ผ่านกระบวนการปรับแก้ไขรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ผ่านเรื่องเล่า การนำแผนไปปฏิบัติและการทำสื่อประชาสัมพันธ์และการต่อยอดความร่วมมือทางการท่องเที่ยว รวมทั้งการส่งมอบโครงการฉบับสมบูรณ์ต่อไป

ขั้นตอนท้ายสุด คือการปรับปรุงเป็นขั้นตอนในการตรวจสอบข้อมูลเพื่อยืนยันแผนแผนการพิจารณา รวมทั้งสะท้อนผลร่วมกับชุมชน ซึ่งผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะที่ 1 ขั้นตอนการวางแผนร่วมกับชุมชน ระยะที่ 2 ระยะกลาง การพัฒนาแผนดำเนินการ และระยะที่ 3 การสรุปผลโครงการ การยืนยันผลตรวจสอบข้อมูล จากนั้นรับรองการนำไปใช้ให้กับชุมชนในกรณีศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้แสดงกรอบข้อสรุปตามแผนดำเนินการวิจัย

และพัฒนาเรื่องเล่าชุมชนสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และนำเสนอผลการดำเนินการวิจัยโดยสมบูรณ์ ดังแสดงภาพการออกแบบการวิจัยและพัฒนา ดังนี้

ภาพที่ 2 แผนผังแสดงกรอบการดำเนินการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย (2567)

ผลการวิจัย

แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านเรื่องเล่าแบ่งรายละเอียดการนำเสนอการวิจัยออกเป็น 2 มิติ 1) การแสดงข้อมูลในส่วนของศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน 2) ชุดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ “Thasap: Storytelling Towards Creative Tourism Management” ดังนี้

1) ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวผ่านเรื่องเล่าชุมชน

	ปัจจัยเอื้อประโยชน์	ปัจจัยที่ส่งผลกระทบ
	Strength (จุดแข็ง)	Weakness (จุดอ่อน)
ปัจจัยภายใน	S1 ความสัมพันธ์ ความเชื่อมั่นของชุมชน	W1 การรับข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ของกลุ่มจากหน่วยงานใหญ่ใช้ระยะเวลา
	S2 ความพร้อมวัฒนธรรม 2 วัฒนธรรม 3 ศาสนา	W2 พื้นที่ลุ่ม มีข้อจำกัดเรื่องอุทกภัย
	S3 การสืบสานประเพณี เทศกาล และการดำรงอยู่	W3 ระบบการจัดการ โปรแกรมและกิจกรรม
	S4 ผู้นำส่วนของภาครัฐ ธรรมชาติ และศาสนา	W4 ทางการท่องเที่ยวยังไม่เอื้ออำนวย
	S5 ลักษณะที่ตั้งของความเป็นกึ่งเมือง (Semi-Urban, Semi-Rural Society)	W5 ระบบตลาดในการส่งออกสินค้ายังไม่ครอบคลุม
	S6 แหล่งประวัติศาสตร์ชุมชน	W5 ขาดการจัดตั้งศูนย์บริการรับรองการท่องเที่ยว
	S7 วิถีชีวิตการผูกพันและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากร	
	S8 จิตอาสาและการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว	
	Opportunity (โอกาส)	Threat (อุปสรรค)
ปัจจัยภายนอก	O1 เสริมสร้างเครือข่ายการสนับสนุนการประสานงานกับหน่วยงานอื่น	T1 งบประมาณและนโยบาย การบริหารยังไม่ครอบคลุม
	O2 การพัฒนาโครงการท่องเที่ยวในชุมชน	T2 การจัดตั้งกลุ่มชุมชนทางวัฒนธรรมและศูนย์การเรียนรู้
	O3 การพัฒนากลุ่ม เครือข่ายทางการท่องเที่ยว	T3 อนุรักษ์อาคารโบราณ และสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์
	O4 การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน	T4 การกำหนดป้ายบอกทาง ตำแหน่งทางการท่องเที่ยว
	O5 การเสริมสร้างตลาดทางวัฒนธรรมตอบโจทย์กับทุกช่วงวัย	T5 การประชาสัมพันธ์ทางการตลาด
	O6 การมีกิจกรรม Workshop ระหว่างกลุ่มการท่องเที่ยวและชุมชน	T6 การต่อยอดกิจกรรมจากกลุ่มเยาวชนในการสืบสานทางการท่องเที่ยว
	O7 การยกระดับมัคคุเทศก์ท้องถิ่น	
	O8 การมีศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน	

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนท่าสาปในการนำเสนอข้อมูลพัฒนา

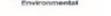
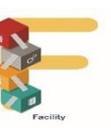
ที่มา: ผู้วิจัย (2567)

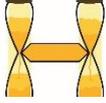
จากตารางที่ 1 เป็นการพิจารณาออกแบบข้อมูลแผนทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนผ่านเรื่องเล่า ผู้วิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพของชุมชนที่เน้นในเรื่องทุนทางวัฒนธรรมที่พบว่ามีจุดเด่นเป็นจำนวนมากในพื้นที่ ก่อนที่จะมีแผนการพัฒนาเพื่อเรียนรู้ตนเอง โดยได้จำแนกปัจจัยภายใน คือจุดแข็ง ซึ่งเป็นการเอื้อประโยชน์ จุดเน้นคือเรื่องความเหนียวแน่นของคนในชุมชน ประเพณี ผู้นำ ทรัพยากรบุคคลเอื้อต่อการ

มีการประชุมออกแบบและเวทีเล่าเรื่องกับการกำหนดแผนที่ หมวดที่ 1 จุดหมายสำคัญของแผนที่ ได้แก่ ศาสนาสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ร้านอาหารท้องถิ่น/ของที่ระลึก หน่วยงานราชการ ศูนย์การเรียนรู้/กลุ่มแม่บ้าน/กลุ่มอาชีพ และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมวดที่ 2 การกำหนดจุดเรื่องสถานที่สำคัญซึ่งจะจัดเป็นการท่องเที่ยวที่มีเรื่องราวเป็นแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ ตลาดชุมชนท่าแพ บ้านโบราณ กลุ่มกาะแมท่าสาป กลุ่มผ้าบาติก กลุ่มทำขนม ศูนย์เรียนรู้ประวัติศาสตร์ กลุ่มนวดแผนโบราณ กลุ่มอาซุรอ กลุ่มมัดย้อมเมืองเก่ายะลา กลุ่มการทำส้มแขก กลุ่มนมแพะ (กลุ่มเลี้ยงแพะบ้านปายอ) กลุ่มจักสาน การออกแบบและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (ภาพที่ 2) โดยใช้กระบวนการวิจัยจากชุมชนสามารถนำมาเป็นการแสดงจุดหมายสำคัญของชุมชน และการต่อยอดเส้นทางสามารถพัฒนาต่อยอดไปสู่การทำกิจกรรมที่ใช้แผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นฐานได้ ซึ่งถูกนำมาเป็นต้นแบบในการจัดทำสื่อเรื่องเล่าจากกำหนดจุดของแผนที่ท่องเที่ยวตำบลท่าสาปที่ได้ ผลสะท้อนที่สำคัญจากการออกแบบแผนที่คือการเลือกสิ่งที่คุณชนอยากจะเล่าให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวสะท้อนความเป็นวิถีของท่าสาปมากยิ่งขึ้น

2.2) สื่อสร้างสรรค์เรื่องเล่าและความทรงจำผ่านตัวอักษร (Alphabet Creative Tourism)

การพัฒนาต่อยอดกิจกรรมจากแผนที่เส้นทางโดยสะท้อนสิ่งที่คุณชนต้องการจะสื่อและบอกกล่าวกับนักท่องเที่ยว เป็นเรื่องราวที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและความผูกพันได้นำแนวคิดของตัวอักษรในภาษาอังกฤษ (Alphabet) มาออกแบบผนวกกับสิ่งที่นักท่องเที่ยวเข้ามาจะรับรู้ถึงสื่อผ่านทั้ง 26 ตัวอักษร ซึ่งมีตารางสื่อความหมายรายละเอียด ดังนี้

ตัวอักษรสื่อความหมาย	ตัวอักษร	คำศัพท์	การสื่อความหมายผ่านสถานที่
	A	Aurora	แสงอรุณ เปรียบเทียบกับฐานทรัพยากรของชุมชนท่าสาปที่มีความอุดมสมบูรณ์
	B	Bubby	ความร่าเริง ความมีน้ำใจ ไมตรีของกลุ่มที่คอยผลักดันการท่องเที่ยวในตำบลท่าสาป
	C	Creative	ความคิดสร้างสรรค์ ระบบคิดต่อยอดทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในการนำรายได้สู่ชุมชน
	D	Delighted	ความใจดีของคุณชนในการต้อนรับนักท่องเที่ยวและความเป็นมิตรต่อบุคคลภายนอก
	E	Environmental	สิ่งแวดล้อมที่แฝงความอุดมสมบูรณ์ของคุณชน
	F	Facility	สิ่งอำนวยความสะดวก การรองรับกับนักท่องเที่ยวของคุณชน
	G	Goat	แพะ ศูนย์การเรียนรู้เกษตรกรรมเลี้ยงแพะและการผลิตนมแพะในการจัดจำหน่าย

ตัวอักษรสื่อ ความหมาย	ตัวอักษร	คำศัพท์	การสื่อความหมายผ่านสถานที่
	H	History	เรื่องเล่าประวัติศาสตร์ชุมชนท่าสาปที่มีเรื่องเล่าจากอดีต
	I	Ideology	อุดมการณ์ แนวคิดที่ประกอบด้วย 3 กลุ่มใหญ่ ทั้งผู้นำ ศักยภาพชุมชน และกลุ่มคนที่มีส่วนขับเคลื่อน ผลักดันท้องถิ่น
	J	Jubilee	การเฉลิมฉลอง กิจกรรมจัดงานประจำปีเพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบสานของชุมชน อาทิ การจัดตั้งตลาดทางวัฒนธรรม การจัดงานฟื้นฟูเมือง เป็นต้น
	K	Kala	กลุ่มยกระดับผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ซึ่งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการส่งออกสินค้าจัดจำหน่ายแก่ชุมชน
	L	Luboh Deyae	การรวมกลุ่มเยาวชนในพื้นที่เป็นคนขับเคลื่อนให้มีการจัดตั้ง Camping ริมน้ำปัตตานี เป็นที่ได้รับความนิยมจากหน่วยงานภายในและภายนอกชุมชนเป็นอย่างดี
	M	Multicultural	ความเป็นพหุวัฒนธรรมที่มีการอยู่ร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธ ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยมุสลิมในตำบลท่าสาป
	N	Nice	ความใจดีและลักษณะนิสัยเป็นมิตรของชุมชนท่าสาปในการเปิดรับและผู้เข้ามาท่องเที่ยว
	O	Opportunity	โอกาส การประสานความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการยกระดับเชิงพื้นที่ผ่านกระบวนการวิจัย
	P	Pattani	ปัตตานี ตัวแทนของแม่น้ำปัตตานีที่เป็นแม่น้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตและทำการเกษตรในชุมชน
	Q	Quality time	เวลาคุณภาพ คือการรวมกลุ่มของชุมชนในการประสานความร่วมมือเวลาคุณภาพในการใช้ชีวิตในตำบลท่าสาป

ตัวอักษรสื่อ ความหมาย	ตัวอักษร	คำศัพท์	การสื่อความหมายผ่านสถานที่
	R	River	พื้นที่ตำบลท่าสาปที่ติดกับแม่น้ำและเป็นจุดศูนย์กลางที่ดีของชุมชนทั้งเรื่องของการท่องเที่ยว การตลาด การเกษตร และเป็นพื้นที่รวมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมด้วย
	S	Strength	จุดแข็งของตำบลท่าสาป คือเรื่องทุนทางวัฒนธรรมในการยกระดับชุมชนสู่การจัดการท่องเที่ยว
	T	Thasap	เมืองพหุวัฒนธรรมที่มีการรวมกลุ่มระหว่างไทย-ไทยพุทธ ไทยมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกันและมีศาสนา วัฒนธรรมประเพณีในการหล่อหลอมวิถีชีวิต
	U	University	ตัวแทนของหน่วยงานวิชาการที่มีส่วนผลักดันงานวิจัย และงานวิชาการในพื้นที่
	V	Vision	วิสัยทัศน์ ระบบคิดผ่านการต่อยอดชุมชนในการจัดเก็บ รวบรวม และต่อยอดชุมชนผ่านโปรแกรมทางการท่องเที่ยว
	W	Wisdom	ภูมิปัญญาวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนกับวิถีดั้งเดิมที่ถูกถ่ายทอดผลักดันออกมาผ่านความสัมพันธ์กันของคนในชุมชน การทำมาหากิน ความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกัน ผูกโยงกับเรื่องศาสนา พิธีกรรมและประเพณี ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนกับวิถีชีวิต และกลุ่มคนกับวิถีธรรมชาติ
	X	Xenodochial	ลักษณะนิสัยของคนท่าสาปเป็นมิตรกับคนแปลกหน้าและพร้อมเปิดรับกับกิจกรรมต่างรวมทั้งเรื่องของการท่องเที่ยว

ตัวอักษรสื่อ ความหมาย	ตัวอักษร	คำศัพท์	การสื่อความหมายผ่านสถานที่
	Y	Yala	จังหวัดยะลา เมืองที่มีความหลากหลายในการดำเนินชีวิตแฝงไว้อยู่ภายใต้รูปแบบของ อาหารท้องถิ่น วิถีชีวิต อาคารโบราณ ประเพณี ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นจังหวัดที่เหมาะสมกับการได้รับการผลักดันทางการท่องเที่ยว
	Z	Zazzy	สีสันของชีวิตกับการเป็นเจ้าของที่ดีเพื่อการเปิดรับกับกลุ่มทางการท่องเที่ยวและกลุ่มในการเข้ามาพัฒนาความเติบโตของพื้นที่ตำบลท่าสาป

ตารางที่ 2 การออกแบบความหมายความสัมพันธ์ของชุมชนท่าสาปผ่านตัวอักษร

ที่มา: ผู้วิจัย (2567)

สื่อสร้างสรรค์ผ่านฐานเรื่องเล่าและความทรงจำ (Collective Memory) ผ่านตัวอักษรของชุมชนท่าสาป การวิจัยที่คิดค้นขึ้นแก่นักท่องเที่ยว เป็นรูปแบบหนึ่งให้นักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งมีการสื่อสารผ่านการรับรู้การเข้ามาสัมผัสวิถีถิ่น ให้เห็นความผูกพันหลากหลายมิติของชุมชนทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เครือข่ายความร่วมมือและการเชื่อมโยงกับหลักการคิด พัฒนา ต่อยอดพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

2.3) โปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Travel Program Creative tourism)

ตัวเลือกของการท่องเที่ยว และการพัฒนาโปรแกรมให้ทุกช่วงวัยได้ ดังนี้ ข้อมูลโปรแกรมทางการท่องเที่ยวแบบครึ่งวัน (Half day trip) และแบบเต็มวัน (One day trip) เพื่อให้ได้เรียนรู้เรื่องราวและซึมซับวิถีชุมชนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการเพิ่มตัวเลือกในเรื่องของโปรแกรมให้มีความสอดคล้องกับความสนใจของแต่ละวัยมากยิ่งขึ้น สามารถปรับตามความสนใจและชุมชนสามารถปรับแผนดำเนินการได้ ดังนี้

2.3.1) โปรแกรมการท่องเที่ยวแบบครึ่งวัน (Half Day Trip) แบบเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ชุมชน

8.30 น.	พบกันที่จุดนัดหมายเทศบาลตำบลท่าสาป อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา
09.00 – 09.30 น.	ชมวิถีชุมชนที่ผูกพันกับการประกอบอาชีพบริเวณแม่น้ำปัตตานี
09.30 – 10.30 น.	เยี่ยมชมบ้านประวัติศาสตร์ 150 ปี และบ้านต้นตระกูลเก่าของตำบลท่าสาป
10.30 – 11.30 น.	รับประทานอาหารและขนมในบรรยากาศสวนผลไม้ของชุมชนที่ร้าน Mungkood Cafe
11.30-12.00 น.	สักการะบูชาและทำบุญที่วัดท่าสาปอำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา
12.00 น.	เสร็จสิ้นโปรแกรมทางการท่องเที่ยว

2.3.2) โปรแกรมการท่องเที่ยวแบบครึ่งวัน (Half Day Trip) เรื่องเล่าผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

8.30 น.	พบกันที่จุดนัดหมายเทศบาลตำบลท่าสาป อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา
09.00 – 10.00 น.	ศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงและทำนมแพะของตำบลท่าสาป
10.00 – 10.30 น.	ศูนย์การเรียนรู้ผ้ามัดย้อม ผ้าบาติกชุมชน
10.30 – 11.30 น.	ศูนย์การเรียนรู้การทำขนม LIMUNA CHEF
11.30 – 12.00 น.	ศูนย์การเรียนรู้การทำกะลามะพร้าวชุมชน
12.00 น.	เสร็จสิ้นโปรแกรมการท่องเที่ยว

2.3.3) โปรแกรมการท่องเที่ยวแบบเต็มวัน (One day Trip) แบบเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ชุมชน

09.00 น.	เจอกันที่จุดนัดหมาย เทศบาลตำบลท่าสาป อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา
09.00 – 10.00 น.	เยี่ยมชมบ้านโบราณเรื่องเล่า 150 ปี ประวัติศาสตร์และเยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน
10.00 – 10.30 น.	รับประทานอาหารกาแฟ และขนมในบรรยากาศสวนผลไม้ของชุมชนที่ร้าน Mungkood Café
10.30 – 11.00 น.	เยี่ยมชมจุดชมวิวกำป๋าน
11.00 – 12.00 น.	สักการะทำบุญที่วัดท่าสาป อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา
12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวันที่ร้าน My Home café
13.00 – 14.00 น.	บ้านโบราณเก่าแก่ของชุมชน อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา
14.00– 16.00 น.	ทำกิจกรรมกลุ่ม Workshop กับชุมชนกลุ่มกะลา กลุ่มผ้าบาติกที่มาจากเรื่องเล่า ผ่านผลงานของชุมชนในการออกแบบผลิตภัณฑ์
16.00 น.	พักผ่อน ชี้อัจฉริยะชมวิถีชุมชนยามเย็นและดื่มด่ำบรรยากาศกลับที่พักริมแม่น้ำกับบรรยากาศ Camping ของกลุ่มเยาวชน Luboh Deyae

2.3.4) โปรแกรมการท่องเที่ยวแบบเต็มวัน (One day Trip) เรื่องเล่าผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

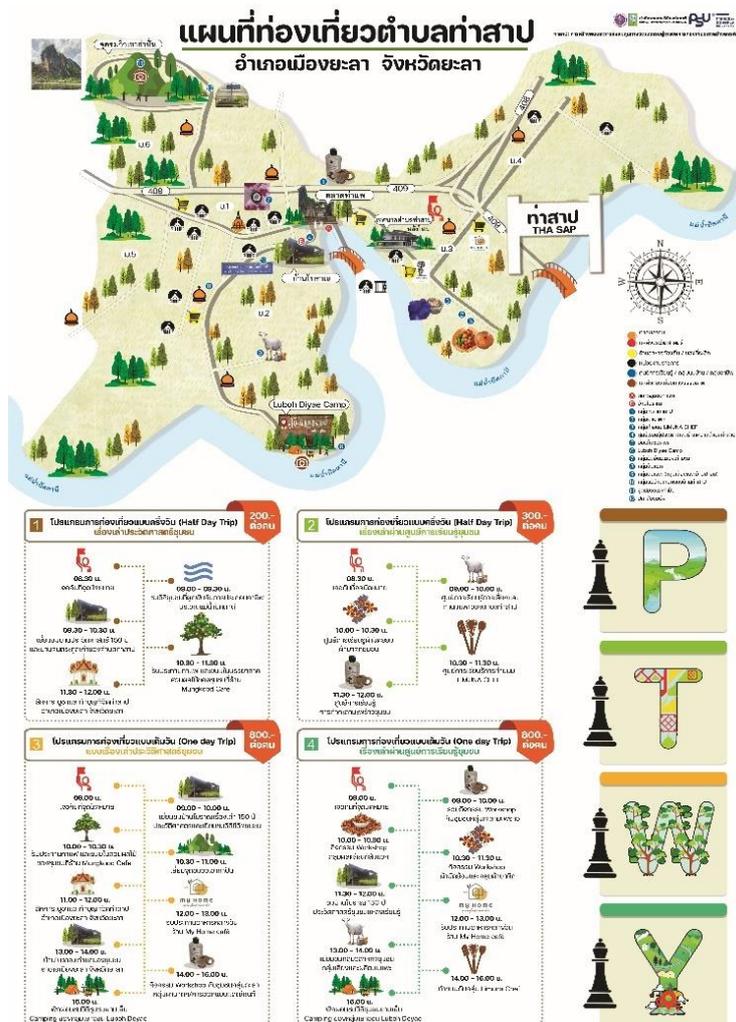
09.00 น.	เจอกันที่จุดนัดหมาย เทศบาลตำบลท่าสาป อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา
09.00 – 10.00 น.	กิจกรรมเยี่ยมชม ร่วมกิจกรรม Workshop กับชุมชนกลุ่มกะลามะพร้าว
10.00 – 10.30 น.	กิจกรรม Workshop กลุ่มผลิตภัณฑ์ส้มแขก
10.30 – 11.30 น.	กิจกรรมกลุ่ม Workshop ผ้ามัดย้อมและกลุ่มผ้าบาติก
11.30 – 12.00 น.	ชมบ้านโบราณ 150 ปีประวัติศาสตร์ชุมชนแหล่งเรียนรู้
12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวันที่ร้าน My Home café
13.00 – 14.00 น.	เยี่ยมชมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเลี้ยงและผลิตนมแพะ
14.00 – 16.00 น.	กิจกรรมกลุ่ม Workshop ทำขนมกับกลุ่ม Limuna Chef
16.00 น.	พักผ่อน ชี้อัจฉริยะชมวิถีชุมชนยามเย็นและดื่มด่ำบรรยากาศกลับที่พักริมแม่น้ำ

หมายเหตุ: โปรแกรมการท่องเที่ยว การตัดสินใจทางการท่องเที่ยวซึ่งครอบคลุมการอำนวยความสะดวก (อาหารท้องถิ่น เครื่องดื่ม ค่ากิจกรรม, Workshop ที่พัก) คิดเป็นรายบุคคล

โปรแกรมที่ 1 ครึ่งวัน	ราคาต่อคน	200 ต่อคน
โปรแกรมที่ 2 ครึ่งวัน	ราคาต่อคน	300 ต่อคน
โปรแกรมที่ 3 เต็มวัน	ราคาต่อคน	800 ต่อคน
โปรแกรมที่ 4 เต็มวัน	ราคาต่อคน	800 ต่อคน

จากข้อมูลชุดผลิตภัณฑ์ภาคสนาม (Prototype) ทั้ง 3 ชุดเป็นแผนการท่องเที่ยวผ่านการเรียนรู้ชุมชนท่าสาปซึ่งข้อสรุปโครงการวิจัย จากการศึกษาศักยภาพและจุดเด่นการถอดองค์ความรู้ของชุมชนต่อยอดเป็นสิ่งสำคัญของงานพัฒนาสังคม งานศึกษาในการผลิตผลงานวิชาการชิ้นนี้เป็นสิ่งที่สะท้อนผ่านการดึงพลังของคนในชุมชน เพื่อทำความเข้าใจในบริบทของตนเองอีกทั้งมีการแก้ไขและยืนยันผลตั้งแต่ฉบับร่างรวมทั้งการคืนข้อมูลให้กับชุมชน กล่าวได้ว่าการปรับเพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูลอีกทั้งการนำไปใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง กล่าวอีกนัยหนึ่งชุดเรื่องเล่าสร้างสรรค์สามารถต่อยอดได้ทั้งในระบบสารสนเทศ แผนนโยบาย และการผูกโยงกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stake Holders) เพื่อยกระดับอาชีพเสริมแผนดำเนินการมีความยั่งยืนในการรองรับกับสถานการณ์เรื่องเล่าชุมชนไปปรับใช้ได้อย่างตรงจุด ยุคสมัยของทรัพยากรบุคคลในการนำไปใช้อีกด้วยจึงเป็นสิ่งสะท้อนในการพลิกฟื้นชุมชนอย่างแท้จริง

ภาพที่ 4 ชุดแผนภาพรวมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านเรื่องเล่า
ที่มา: ผู้วิจัย (2567)

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านเรื่องเล่าชุมชนกรณีศึกษาท่าสาป อำเภอมือ จังหวัดยะลานั้น ศึกษาผ่านกรอบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) นั้น สามารถช่วยดึงศักยภาพของชุมชน และร่วมออกแบบผ่านกระบวนการวิจัยผ่านการปฏิบัติจริงและร่วมออกแบบเครื่องมือ ซึ่งสรุปได้ 2 มิติ

ดังนี้ 1) กิจกรรมในการเสนอเทคนิควิธีการที่เน้นเรื่องกระบวนการคิด การระดมสมองและการหาทางออกเป็นหนึ่งในบทโลกทัศน์ที่ Neuman (2000) ซึ่งงานวิจัยที่ถูกกำหนดผ่านเรื่องของการศึกษาความเชื่อเพื่อยืนยันประสบการณ์ในการทำวิจัยตามความเชื่อ ภายใต้หลักความเป็นจริงเทคนิคในลักษณะคือต้องยอมรับข้อแตกต่างของชุมชนกล่าวได้ว่าเป็นลัทธิทางบวกผ่านการสนับสนุนการมีส่วนร่วมและนำมาปฏิบัตินิยมมาใช้ด้วยการเสนอความคิดเห็นของชุมชนผ่านเรื่องเล่าชุมชนทางการท่องเที่ยวจากการสำรวจกิจกรรม สามารถนำมาถ่ายทอดผ่านแก่นสารของจุดแข็งของชุมชนเอง Cherryholmes (1992) ได้อธิบายถึงลักษณะการถ่ายทอดความสำคัญและจุดเด่นของการแก้ปัญหาที่ต้องศึกษาทั้งแนวทางพหุนิยมเพื่อให้รับรู้ทั้งส่วนของปัญหาวิจัยนั้น งานวิจัยชิ้นนี้เลือกการแก้ปัญหาโดยการถกเถียงใช้กิจกรรมกลุ่มและออกแบบร่วมกัน ซึ่งการพัฒนาเรื่องเล่า (Narrative) เป็นสิ่งสำคัญที่สุดคือการรับรู้รับชมและแสดงจุดเรื่องเล่าที่จุดยืนเป็นส่วนกลางกลาง (The objective) ที่ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน (Pickering, 1993) ทักษะของเรื่องเล่าชุมชนอีกมิติหนึ่งที่ถอดบทเรียนได้ มีความเกี่ยวเนื่องเปรียบเสมือนสร้างตั้งต้น คือระบบคิด ความเชื่อ และสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติ เรื่องเล่าของชุมชนท่าสาป ออกมาในรูปแบบของการเรียนรู้ร่วมกันเพราะอาจจะกล่าว อยากรจะเล่าและรับรู้คุณค่าและความหมายจากกิจกรรมที่ได้รังสรรค์ขึ้นเป็นการแสดงความคิดเห็น ที่เป็นกลาง ปราศจากอคติในการนำเสนอและการเล่าเรื่องแบบรอบด้าน (The omniscient) คือการเล่าเรื่องที่ไม่มีข้อจำกัดสามารถรับรู้ได้ของจิตใจของผู้ถูกเล่า

2) การจัดเป็นโปรแกรมการพัฒนาการขับเคลื่อนที่สำคัญคือการออกแบบภายใต้ระบบคิดของตนเองที่มีอยู่ที่ได้ตระหนักถึงคุณค่า ดังที่ฉัตรธิดา หยุคง (2566) กระบวนการต่าง ๆ ต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนทั้งผู้นำประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐและภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมที่ได้คิดค้นขึ้นต้องดำรงอยู่ภายใต้พื้นฐานคุณค่าทางสังคม และนำทุนทางสังคมมาใช้ให้เกิดประโยชน์การท่องเที่ยวของท่าสาปที่หยิบยกการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการนำทุนทางวัฒนธรรมนำมาผลิตให้เกิดประโยชน์โดยใช้ชุมชนพื้นฐาน โดยการเลือกตั้งเรื่องสังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อ ประเพณี และกลุ่มการเรียนรู้เข้ามาจัดการสู่กระบวนการทำกิจกรรม (Workshop) กับชุมชนผนวกกับการนำเรื่องเล่าชุมชนมาออกแบบเป็นเส้นทาง สื่อตัวอักษร และโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กระตุ้นการเรียนรู้มากกว่าการมาท่องเที่ยว ทักษะของ Richards (2020) ซึ่งให้เห็นถึงการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวต้องเป็นรูปแบบของทางเลือก (Alternative) เพื่อขยายตัวทางเศรษฐกิจและเป็นที่ยึดของชุมชนมากยิ่งขึ้น เป็นยุทธศาสตร์แผนการดำเนินการ ซึ่งการพัฒนาวิจัยสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเรื่องเล่าเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนท่าสาป เพื่อยกระดับและวางแผนระบบการจัดการซึ่ง Murphy (1988) มองว่าต้องมีการวางแผนและการจัดการได้ ซึ่งต้องมีการตอบสนองต่อความต้องการด้วยซึ่ง

ผู้วิจัยมองว่าหลักการสำคัญคือการออกแบบที่ต้องมาจากพื้นฐานของแนวคิดให้ได้เรียนรู้ร่วมกันจัดงานวิจัยดังกล่าว

สรุป

ข้อสรุปผลจากการวิจัยและพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านเรื่องเล่าชุมชนกรณีศึกษาท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลานั้นศึกษาผ่านกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) นั้นสามารถช่วยดึงศักยภาพของชุมชนและร่วมออกแบบผ่านกระบวนการวิจัยผ่านการปฏิบัติจริงและร่วมออกแบบเครื่องมืออย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสรุปได้ 2 มิติ ดังนี้

ดังนี้ 1) การวิจัยและพัฒนาจากแผนปฏิบัติการชุมชนจากแผนกิจกรรมทั้งการสำรวจ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของตนเองออกมาผ่านกระบวนการเล่าเรื่อง (Story) และการออกแบบสื่อที่ต้องการนำเสนอออกมาแสดงตัวตนของท่าสาป ผ่านการวางแผน กำหนดแผน การพิจารณาแผน และยืนยันแผนอย่างเป็นทางการเป็นขั้นตอนเรื่องเล่าชุมชน สามารถนำมาผลิตเป็นการออกแบบสื่อกิจกรรมที่ถูกนำมาใช้ทางการท่องเที่ยวโดยนำแนวคิดหลัก อาทิ ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นจุดแข็งของท่าสาปนำมายกระดับการเล่าเรื่องทางประวัติศาสตร์ชุมชนผ่านสิ่งที่ต้องการสะท้อนเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์สร้าง

2) การพัฒนาชุดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากชุมชนผ่านเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนซึ่งส่งผลให้เกิดความสะดอกสบายและทราบถึงจุดหมายของสถานที่ เป็นจุดเด่นที่ชุมชนต้องการเสนอแก่นักท่องเที่ยวเรื่องเล่าผ่านตัวอักษรภาษาอังกฤษการแสดงถึงตัวตน คุณค่าและการปฏิสัมพันธ์ของคนในพื้นที่ถ่ายทอดเล่าเรื่องราวผ่าน 26 ตัวอักษรเพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้รู้จักท่าสาปมากยิ่งขึ้น และโปรแกรมทางการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนชุดส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน ที่เพิ่มตัวเลือกทางการท่องเที่ยวซึ่งสามารถนำไปสู่การจัดลำดับขั้นของเวลาทางการท่องเที่ยว การเก็บแหล่งท่องเที่ยวครบ และการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนอย่างทั่วถึงโดยการออกแบบการวิจัยและพัฒนาขั้นนี้ จึงเป็นภาพฉายสะท้อนถึงการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนทัศน์ใหม่ (New Travel Paradigm) คือการที่มีทั้งประสบการณ์ (Experiencing) การเข้าไปมีส่วนร่วม (Participating) และการเรียนรู้ (Learning) ซึ่งเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนจากชุดกิจกรรมนี้ได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

การวางแผนต่อยอดจากโครงการวิจัยในเรื่องการจัดตั้งกลุ่ม การประสานงานทางการท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งการออกกฎ กติกา ระเบียบข้อปฏิบัติของนักท่องเที่ยวพัฒนาจากโปรแกรมทางการท่องเที่ยว อีกทั้งการเพิ่มศักยภาพทางการท่องเที่ยวผ่านการประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยว และยกระดับเป็นแผนจังหวัดส่งเสริมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวต่อยอดในการพัฒนาเรื่องระบบสารสนเทศเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. เน้นการวิจัยที่หลากหลายเพื่อแก้ไขปัญหาในเชิงรุกและการศึกษาชุมชนอย่างเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal: RRA) และการศึกษาวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research)
2. การศึกษาประเด็นเปรียบเทียบกรณีศึกษากับพื้นที่อื่นเพื่อนำมาปรับปรุงแผนในการวิจัย
3. การติดตามแผนดำเนินงานจากการมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวแล้วทั้งในระยะสั้น (Short Terms) และระยะยาว (Long Terms) เพื่อแก้ไขแผนและปรับปรุงให้ดีขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง ทำสาป: การสร้างต้นและการส่งสมทุนทางวัฒนธรรมสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานวิจัยแห่งชาติ (วช.) ภายใต้โครงการทุนพัฒนาอาจารย์รุ่นใหม่ ประจำปีงบประมาณ 2566 สัญญาเลขที่ N42A660975 และได้รับไปรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ระดับวิทยาลัย จากวิทยาลัยพยาบาลราชชนนี นครศรีธรรมราช เอกสารรับรองเลขที่ E-03/2566 อีกทั้งขอขอบพระคุณนักวิจัยที่ปรึกษา รศ.ดร.เกษตรชัย และหิม รวมทั้งต้นสังกัดของผู้วิจัย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ไร่ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). *แผนปฏิบัติการประจำปี 2566*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กัญญารินทร์ ไชยจันทร์. (2566). พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในย่านเมืองเก่าบางลำพู บริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 11(2), 157-178.
- จริยา สุพรรณ. (2565). แนวทางการใช้เรื่องเล่าท้องถิ่นสื่อความหมายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดลพบุรี. *วารสารอารยธรรมศึกษาโขง-สาละวิน*, 13(2), 250-279.
- ฉัตรธิดา หยุคง. (2566). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน อำเภอบางกล้า จังหวัดสงขลา. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, 16(2), 13-24.
- ธนาวัต ปิ่นประชาพันธ์. (2564). *การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์อุบลราชธานีในพื้นที่เกาะลันตาจังหวัดกระบี่* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปานรดา วรรณประภา และสุนทร วรหาร. (2567). ความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวชายแดนไทย-ลาว ในจังหวัดอุบลราชธานี: การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 12(3), 918-931.

- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. (2558). *องค์ความรู้ว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: คู่มือและแนวทางปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. <https://socanth.tu.ac.th/wp-content/uploads/2017/08/suddan-2558.pdf>
- สุภัทรา สังข์ทอง และคณะ. (2564). การศึกษากิจกรรมเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ตำบลเขาคราม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 17(1), 24-46.
- สุรพัศตร์ ภัทรานนท์อุทัย. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างเรื่องเล่าของ Let's & Go และกลุ่มคนไทยที่เล่นรถ Tamiya Mini 4WD (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- องค์ บรรจุน. (2567). การสร้างเรื่องเล่าเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอาหารชุมชนมอญทองผาภูมิ. *วารสารไทยคดีศึกษา*, 21(1), 247-292.
- Brundtland, G. (1987). *Our common future: The world commission on environment and development*. Oxford, England: Oxford University Press.
- Cherryholmes, C. H. (1992). Notes on pragmatism and scientific realism. *Educational Researcher*, 21(6), 13-17.
- Clandinin, D. J., & Connelly, F. M. (2000). *Narrative Inquiry: Experience and Story in Qualitative Research*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2000). *Research Methods in Education* (5th ed.). New York: The Taylor and Francis Groups.
- Currie, M. (2010). *Postmodern narrative theory*. London: Macmillan Education.
- Murphy, P.E. (1988). Community driven tourism planning. *Tourism Management*, 9(2), 96-104.
- Neuman, W.L. (2000). *Social research methods qualitative and quantitative approaches*. 4th Edition, Allyn & Bacon, Needham Heights.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Second Edition. Newbury Park, CA: Sage.
- Pickering, A. (1993). The mangle of practice: Agency and emergence in the sociology of science. *American journal of sociology*, 99(3), 559-589.
- Richards, G. (2020). Designing creative places: The role of creative tourism. *Annals of Tourism Research*, 85, 102922.
- Tashakkori, A., & Creswell, J. W. (2007). Exploring the nature of research questions in mixed methods research. Editorial. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(3), 207-211.
- Balamans, T. M. A. (1979). Strategic planning for research and development. *Long Range Planning*, 12(2), 33-44.
- UNESCO. (2008). *Education for All Global Monitoring Report 2009*. Paris: UNESCO.